

مشاوره تحصیلی هیوا

تخصصی ترین سایت مشاوره کشور

مشاوره تخصصی ثبت نام مدارس ، برنامه ریزی درسی و آمادگی
برای امتحانات مدارس

برای ورود به صفحه مشاوره مدارس کلیک کنید

برای ورود به صفحه نمونه سوالات امتحانی کلیک کنید

تماس با مشاور تحصیلی مدارس

۹۰۹۹۰۷۱۷۸۹

تماس از تلفن ثابت

«درس هشتم»

اختیارات شاعری (۲) - وزنی

سؤال نخست:

اختیارات وزنی موجب تغییر در وزن نمی‌شود، اما اختیار وزنی امکان تغییراتی کوچک در وزن را فراهم می‌کند. اختیار وزنی قابلیت‌هایی در تلفظ برای شاعر فراهم می‌سازد، درحالی‌که اختیار وزنی به وزن و آهنگ و ترکیب پایه‌های آوایی شعر مربوط می‌شود.

سؤال دوم:

در هجای آخر هر مصراع و در پایان نیم‌مصراع اوزان دولختی از نوع دوری. این اختیار، وزنی و نام آن، بلند تلفظ کردن هجای پایانی است.

سؤال سوم:

دَس	ت	دَر	دا	مَ	ن	مُو	لا	زَد	دَر
کِ	عَ	لِی	بُگ	دَ	رُ	عَر (آز)	ما	مَ	دَر
U	U	—	—	U	U	—	—	U	—
فَعْلَاتُنْ			فَعْلَاتُنْ				فَعْلُنْ		

۱. اختیار وزنی در کاربرد «فعلاتن» به جای «فعلتن»

۲. اختیار وزنی ابدال در کاربرد یک هجای بلند (زَد) به جای دو هجای کوتاه (مَ گُ) در رکن آخر (فعلن ← فعلن)

(ب)

تُ	بَا	خُ	دَا	ی	خُ	دُن*	دَا	ز	کَا	رُ	دِل	خُش	دَار
کِ	رَح	مَ	گَر*	نَ	کُ	نَد	مُد	دَ	عِی	خُ	دَا	بِ	کُ
U	—	U	—	U	U	—	—	U	—	U	—	U	—
مَفَاعِلُنْ				فَعْلَاتُنْ				مَفَاعِلُنْ				فَعْلُنْ	

۱. اختیار وزنی ابدال در کاربرد یک هجای بلند (خُش) به جای دو هجای کوتاه (بِ کُ) در رکن پایانی (فعلن ← فعلن)

۲. اختیار وزنی تبدیل هجای کشیده پایان مصراع به یک هجای بلند (دَار ← U) (-)

* در هجای هفتم مصراع نخست و هجای چهارم مصراع دوم اختیار وزنی حذف همزه وجود دارد.

(پ)

کِی	سِت	کِ	پِی	غَا	مِ	مَنْ	بِ	شَه	رِ	شِیر	وَاح	بَ	رَد
یَک	سُ	خَ	نَز*	مَنْ	بِ	دَاخ	مَر	دِ	سُ	خَنْ	دَاخ	بَ	رَد
—	U	U	—	—	U	—	—	U	U	—	—	U	—
مَفْتَعِلُنْ				فَاعِلُنْ				مَفْتَعِلُنْ				فَاعِلُنْ	

اختیار وزنی قلب با جابه‌جایی هجاهای کوتاه و بلند در هجاهای ۸ و ۹ مصراع نخست که مَفْتَعِلُنْ را تبدیل به مَفَاعِلُنْ کرده‌است.

۱. در تشخیص اختیار وزنی ابدال، شناسایی هجاهای کوتاه در هر دو مصراع ضروری است؛ زیرا این اختیار زمانی رخ می‌دهد که معادل دو هجای کوتاه در یک مصراع یک هجای بلند در مصراع دیگر به کار رود. وقتی این اختیار رخ می‌دهد، رکن فعلاتن به مفعولن، فعلن به فعلن، مستفعل به مفعولن و مفتعلن نیز به مفعولن تغییر می‌کند.

* در هجای چهارم مصراع دوم اختیار زبانی حذف همزه به کار رفته است.

(ت)

شُد	چُ	نا	نَز*	تَ	فِ	دِل	کا	م	سُ	خَن	وَر	تِش	ن
کِ	رَ	دِی	فِ*	سُ	خَ	نَش	ء (أ)	مَ	دِ	یَک	سَر	تِش	نِ
U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	-	-
فَعْلَاتِن				فَعْلَاتِن				فَعْلَاتِن				فَعْلِن	

۱. اختیار زبانی «فَعْلَاتِن» به جای «فَعْلَاتِن» در رکن نخست مصراع نخست

۲. اختیار وزنی ابدال در آوردن یک هجای بلند به جای دو هجای کوتاه در رکن پایانی (فَعْلِن ← فَعْلِن)

۳. اختیار وزنی در بلند کردن هجای کوتاه پایانی (نِ ← -)

* در هجای چهارم مصراع نخست، اختیار زبانی حذف همزه و در هجای چهارم مصراع دوم، اختیار زبانی تبدیل مصوت کوتاه پایان کلمه به مصوت بلند وجود دارد.

(ث)

یا	ر	با	ما	ست	چِ	حا	جَت	کِ	زِ	یا	دَت	طَ	لَ	بِیَم
دَو	لَ	تِ*	صُح	بَ	تِ	ءِج	مَو	نِ	سِ	جِج	ما	را	بَس	
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-
فَاعِلَاتِن				فَعْلَاتِن				فَعْلَاتِن				فَعْلِن		

۱. اختیار وزنی کاربرد فاعلاتن به جای فَعْلَاتِن در دو رکن نخست هر دو مصراع

۲. اختیار وزنی ابدال در آوردن یک هجای بلند (را) به جای دو هجای کوتاه (طَ لَ) در رکن پایانی مصراع دوم (فَعْلِن ← فَعْلِن)

۴. اختیار وزنی بلند بودن هجای کشیده پایانی مصراع نخست (بِیَم ← -)

* در هجای سوم مصراع دوم، اختیار زبانی بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه وجود دارد.

(ج)

می	کو	ش	بِ	هَر	وَ	رَق	کِ	خا	نی
کِج	دا	نِش	را	تَ	ما	م	دا	نی	
-	U	U	-	U	-	U	-	-	-
مُسْتَفْعِلُ			فَاعِلَاتِن				فَعْلِن		

اختیار وزنی ابدال در رکن پایانی هر دو مصراع (فَعْلِن ← فَعْلِن)

اختیار وزنی ابدال در رکن نخست مصراع دوم، که به جای دو هجای کوتاه (ش ب)، یک هجای بلند (نِش) آمده است. (مُسْتَفْعِلُ ← مَفْعُولِن)

! پایه‌های آوایی بیت، به صورت «مفعول مفاعِلن فَعْلِن» نیز قابل تفکیک است.

چ

کو	رَم	مَح	هَات	جَ	بِ	یَم	گو	کِ	با
راخ	بَ	خَ	بی	با	یَم	گو	بَر	خَ	چ
-	U	U	—	—	U	U	—	—	U
فَعْلُن		فَعْلَاتُن				فَعْلَاتُن			

- اختیار وزنی «فاعلاتن» به جای «فعلاتن» در رکن اول مصراع نخست
- اختیار وزنی ابدال و آوردن یک هجای بلند (یَم) به جای دو هجای کوتاه (بِ ج) در رکن دوم مصراع دوم (فعلاتن ← مفعولن)
- اختیار وزنی ابدال و آوردن یک هجای بلند (رَم) به جای دو هجای کوتاه (خَ ب) در رکن آخر مصراع نخست (فعلن ← فعلن)

ح

نانک	چُ	د	ری	را*	بَ	لِ	نا	مَن	لِ	دِ	ی*	فا	وَ	بِ
بید	شَا	بُگ	گَر	ذِ	وَ	شَع	ک*	لَ	فَ	ایح	ر*	بَ	چَن	چَن
—	U	U	—	—	U	U	—	—	U	U	—	—	U	U
فَعْلُن		فَعْلَاتُن			فَعْلَاتُن			فَعْلَاتُن						

- اختیار وزنی تبدیل رکن فعلاتن به فاعلاتن در رکن نخست مصراع دوم
- اختیار وزنی ابدال در تبدیل دو هجای کوتاه (د چ) به یک هجای بلند (شا) در رکن پایانی مصراع دوم (فعلن ← فعلن)
- در هجاهای پایانی هر دو مصراع، هجای کشیده به هجای بلند تبدیل شده است.
- * در هجای چهارم مصراع نخست، اختیار زبانی تبدیل مصوت کوتاه (کسره اضافه) به بلند وجود دارد.
- * در هجای یازدهم مصراع دوم، اختیار زبانی حذف همزه وجود دارد.
- * در هجاهای سوم و هفتم مصراع دوم، اختیار زبانی تبدیل مصوت کوتاه ب بلند (کسره اضافه) وجود دارد.

سؤال چهارم:

الف

دی	گَر	دِ	لَم	هَ	وا	یِ	سُ	رو	دَن	نِ	می	کُ	نَد
تَن	ها	بَ	ها	نِ	یِ	دِ	لِ	ما	دَر	گَ	لو	شِ	کست
—	—	U	—	U	—	U	U	—	—	U	—	U	—
مفعول			فاعلات			مفاعیل			فاعلن				

- اختیار زبانی بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه (کسره اضافه) در هجای ششم مصراع دوم
- اختیار وزنی در تبدیل هجای کشیده هجای پایانی مصراع دوم به هجای بلند

! پاهای آوایی بیت به صورت «مستفعلن مفاعل مستفعلن فعل» نیز قابل تفکیک است، اما در علم عروض، برای وزن نخست نام گذاری می شود.

(ب)

مَنْ	بِ	زَ	بَا	نَ	أَشْ	كِ	خُدْ	مِی	دَ	هَ	مَتَ	سَ	لَا	مُ	تُ
بِرَ	سَ	رَ	أَ	تَ	شِ	دِ	لَمْ	هَمْ	جُ	زَ	بَا	نَ	مِی	رَ	وِی
—	U	U	—	U	—	U	—	—	U	U	—	U	—	U	—
مفتعلن				مفاعِلن				مفتعلن				مفاعِلن			

- اختیار وزنی در تبدیل هجای کوتاه پایانی مصراع نخست به هجای بلند
- اختیار زبانی بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه (کسره اضافه) در هجای ششم مصراع دوم

(پ)

دِ	لَمْ	شِ	كَسَ	تِ	تِ	رَزْ	شِی	شِ	هَا	یِ	شَهْ	رِ	شُ	مَاسْت	
شِ	كَسَ	تِ	بَا	دِ	كَا	سِی	كِیْحَ	جُ	نِی	نِ	مَاحَ	مِی	خَاسْت		
—	U	—	U	—	U	—	—	U	—	U	—	U	U	—	
مفاعِلن				فَعْلَاتُنْ				مفاعِلن				فَعْلُنْ			

- اختیار زبانی حذف همزه در هجای هفتم مصراع نخست
- اختیار وزنی در تبدیل هجای کشیده پایان مصراع نخست به هجای بلند
- اختیار وزنی ابدال و تبدیل دو هجای کوتاه (ر ش) به یک هجای بلند (می) در رکن پایانی مصراع دوم (فعلن ← فعلن)
- اختیار وزنی در تبدیل هجای کشیده پایان مصراع دوم به هجای بلند

(ت)

مَنْ	نَ	دَا	نَمْ	بِ	نَ	گَا	هَ	تُ	چُ	رَا	زِی	سَتَ	نَ	هَاحَ	
كِ	مَ	نَاحَ	رَا	زَ	تَ	وَاحَ	دِی	دَ	نُ	گُفَ	تَنَ	نَ	تَ	وَاحَ	
—	U	—	—	U	U	—	—	U	U	—	—	U	U	—	
فَعْلَاتُنْ				فَعْلَاتُنْ				فَعْلَاتُنْ				فَعْلُنْ			

- اختیار وزنی آوردن «فاعلاتن» به جای «فعلاتن» در رکن نخست مصراع نخست
- اختیار زبانی بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه پایان کلمه (کسره اضافه) در هجای هشتم مصراع نخست
- اختیار زبانی حذف همزه در هجای سوم مصراع دوم